

För oss äldre har nog Småkulla och dess ättlingar alltid framstått, som dominerande inslag i bygdens liv och historia. När man plöjer igenom gamla handlingar, så får man intrycket, att gårdens markanta ställning i Olofstorp kanske också varit en nackdel, när främmande trupper härjat eller varit förlagda i Bergum.

Enligt uppgift skulle gården för första gången angivits som "Smokolla" i en mantalslängd för 1545. Från samma källa hävdas, att man i en Jordebok för 1565 skulle upptagit 1/1 skattehemman Småkulla.

Den äldsta källa med uppgifter om Bergum, som jag granskat, är en Uppbördslängd från 1571, som danskarna upprättade för att indriva den första Elfsborgs lösen. Där finns inte Småkulla redovisat. Anledningarna kan vara ödeläggelse under danska truppers vistelse i Bergum 1564 eller att danskarna tagit upp gården bland dem i Olofstorps by.

I Domboken för Askims och Östra Hisings härad (i vilket även Vättle härad ingick vid denna tid) "lagbiuder Biörn i Småkulla en broders pant i 1/3 Torvhögs gård i Bergium" den 9/6 1597. (Enligt Yngre Västgötalagen måste envar, som ville sälja odaljord = ärvt skattejord, lagbjuda någon av övriga arvingar till tinget. Arvingarna hade sedan en månad på sig att förvärva den aktuella odaljorden till ett pris som fastställts av 12-mannanämnd. Gjorde de inte det kunde vederbörande sälja till vem som helst, som var beredd betala det fastställda priset.) Av detta framgår att det redan då fanns kopplingar mellan de stora gårdarna Småkulla och Torvhög, något som varit fallet ända in på 1900-talet.

I den av danskarna upprättade Jordeboken för 1613 anges "Torsten" vara innehavare av skattehemmanet Småkulla. 1615—1619 års danska Mantalslängder upptar Anders och Lars såsom husbönder på samma gård. I Husdjurslängden för 1631 (se sid 38—39) finns inga uppgifter för Småkulla, men däremot finns det en Lars i Olofstorp, som har lika många djur, som en annan forskare noterat för "Lars i Småkulla" i 1632 års förteckningar över s k boskapspenningar. Sannolikt rör det sig om samma person, som då skulle haft 1 sto, 3 stutar, 2 kor, 2 kvigor, 8 får och ett svin eller sammanlagt 17 djur.

I 1637 års Jordebok och 1643 års Mantalslängd återfinns "Lars". Rimligen rör det sig här om samme Lars i Småkulla, som blir vådaskjuten strax för jul 1644 av sin son. Låt mig i korthet referera denna dramatiska händelse.

Vid tinget 31/10 1645 för Vättle härad erkände Björn Larsson i Småkulla under tårar att han strax före jul 1644 råkat vådaskjuta sin far med pistol. Björn var smed och hade blivit ombedd av en ryttare att reparera hans "odugliga" pistol. När Björn på kvällen några timmar senare skulle söka komma underfund med vad det var för fel på pistolen, såg han först till att det inte fanns något "fångkrut i pannan". Sedan spände han hanen ett par gånger, varvid den plötsligt hängde upp sig. När han försökte komma underfund med anledningen, brann ett skott av och träffade fadern, som stod vid bordsändan och samtalade med en ryttare på besök, så att Lars "strax stalp ned och blev död"! Nämnden fann, att det inte funnits några misshälligheter mellan Björn och hans föräldrar, varför han dömdes efter reglerna för "dråp av våda". I annat fall skulle han ha mist såväl arvsrätt som liv!

När vi hade såväl danska som svenska trupper i Bergum igen under åren 1655—1657 (Krabbefejden), synes Småkulla återigen ha råkat illa ut, eftersom det i längderna talas om "ödehemman 1/3" och ödesmål.

Först 1696 begär makarna Per Svensson och Bothil Larsdtr (sannolikt syster till nyssnämnde dråparen Björn Larsson) "fasta" på sitt förvärv av ett förmedlat 1/4 skattehemman Småkulla av greve Magnus de la Gardie under åberopande av ett köpebrev som utfärdats 18/10 1665. Fastigheten skulle då ha legat i "ödesmål" under sex år!

Rimligen är det just denne Per Svensson, som döljer sig bakom registreringen "Per" i 1672 års Mantalslängd. Per är sannolikt son till den Sven, som finns antecknad för Småkulla 1652—1657.

Per Svensson följdes av sonen Nils Persson. Det är ganska säkert Pers son, ty i annat fall borde jag i domböckerna ha funnit, att Per lagbjudit Småkulla till försäljning. Tvärtom begär ju han och hustrun lagfart 1696, och sannolikt följs denna av en överlåtelse på sonen Nils Persson, som anges som ägare i 1699 års Mantalslängd. För överlåtelse till arvinge krävdes ej tillstånd av häradsrätt!

Sedan följer Per Nilsson och h h Ingeborg Ericksdtr från 1725, som också har en bror Lars och en syster "Gunla i Torvhög", där hon i vart fall bor 1747 enligt dopboken. Utan att påstå något bestämt, vill jag bara notera, att Anders Larsson från Skrapekärr gifte sig till Torvhög 1723, samt att hans hustru enligt 1750 års Mantalslängd heter Gundla. I vart fall visar 1747 års dop, att det finns en koppling mellan Torvhög och Småkulla på samma sätt som lagbjudningen år 1597. Till sist vill jag i detta sammanhang tala om att nyssnämnde Anders och Gundlas barnbarn Ingrid Svensdtr i början av 1800-talet gifte sig med Nils Andersson (1779—1834) från Småkulla!

Nu åter till Småkulla där Per Nilsson 1759 avlö-

ses av Anders Persson och Ingrid Pers(ev. Anders)dtr. År 1790 följer Petter Andersson och Ingeborg Börjesdtr i spåren. Deras son Nils Petersson och Annika Jönsdtr följes av Johannes Nilsson och Maria Christina Andreasdtr (fr Vrås-sered) född 6/10 1844. Så är vi då framme vid den s k "PETTERSSONSKA" dynastin, som inleds när Olaus Peterson och Nelly Augusta Johansson gifte sig 1884. Mera om Olaus och hans insatser som riksdagsman m m i avsnittet om Herredags/Riksdagsmän från Bergum. *Småkulla förvaltas numera av en släktförening!* I detta sammanhang bör kanske noteras att ättlingarna inte bara bär namnet Peterson utan även namn som Bergenkull, Bjerhem, Erenmalm, Virtanen m fl!